

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 35/2001 vp**

Hallituksen esitys markkinaoikeuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Lakivaliokunta on 20 päivänä syyskuuta 2001 pyytänyt perustuslakivaliokunnalta lausunnon hallituksen esityksestä markkinaoikeuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 105/2001 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Eija Siitari-Vanne, oikeusministeriö
- professori Mikael Hidén.

Valiokunta on saanut professori Timo Konstarilta kirjallisen lausunnon, joka on liitetty valiokunnan asiakirjoihin.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi markkinaoikeuslaki. Kilpailuneuvoston ja markkinatuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat asiat siirretään käsiteltäviksi uudessa erityistuomioistuimessa, markkinaoikeudessa. Markkinaoikeudessa käsiteltävien asioiden käsittelyjärjestyksestä säädetään uudessa laissa eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä sekä asiaan liittyvissä aineellisissa laeissa. Kilpailu- ja hankinta-asioissa käsittelyjärjestyksestä täydentävät hallintolainkäyttölain säännökset ja muissa asioissa oikeudenkäymiskaaren säännökset riita-asioiden käsittelystä. Muutosta markkinaoikeuden päätökseen kilpailu- ja hankinta-asioissa haetaan nykyiseen tapaan korkeimmalta hallinto-oikeudelta ja muissa asioissa valitusluvan varaisesti korkeimmalta oikeudelta.

Esitys liittyy valtion talousarvioehdotukseen vuodelle 2002. Ehdotetut lait ovat tarkoitettuja tulemaan voimaan 1.3.2002.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa käsitellään ehdotettua erityistuomioistuimen perustamista perustuslain tuomiovallan käyttöä koskevien säännösten kannalta. Ehdotuksia arvioidaan myös tuomareiden virassapysymisoikeuden ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten näkökulmasta. Jälkimmäisen kysymyksen osalta keskitytään varsinkin ehdotettuun suullisen käsittelyn julkisuutta rajoittavaan sääntelyyn. Esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Käsittelyn julkisuus markkinaoikeudessa

Valiokunta on arvioinut 1. lakiehdotuksen 15 §:ää, joka koskee markkinaoikeuden käsittelyn ja asiakirjojen julkisuutta. Ehdotus on valtiosääntöoikeudellisesti merkittävä siltä osin kuin se koskee poikkeamista käsittelyn julkisuudesta.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin nojalla muun muassa käsittelyn julkisuus ja muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan tämä säännös ei estä "säättämistä lailla vähäisiä poikkeuksia esimerkiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta, kunhan kyseiset poikkeukset eivät muuta julkisuuden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaarana yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin" (HE 309/1993 vp, s. 74/II).

Suullinen käsittely kilpailu- ja hankinta-asioissa markkinaoikeudessa on ehdotuksen mukaan toimitettava suljetuin ovin, jollei tuomioistuimien päätä toisin. Esityksen perusteluissa mainittujen näkökohtien valossa on sinänsä tarpeellista, että laissa säädetään nimenomaisesti tästä kysymyksestä. Säännöksen muotoilu ei kuitenkaan ole onnistunut perustuslain 21 §:n 2 momentin kannalta, koska suullisen käsittelyn julkisuus riippuisi kokonaan markkinaoikeuden harkinnasta. Sanamuodon mukaan arvioituna käsillä ei olisi vähäiseksi jäävä poikkeus perustuslain mukaan pääsääntönä olevasta käsittelyn julkisuudesta, minkä vuoksi ehdotuksen mukaisista sääntelyä ei voida toteuttaa tavallisen lain säätämisyksityksessä.

Perustuslaista johtuu, että suullisen käsittelyn toimittamisen suljetuin ovin tulee liittyä johonkin laissa säädettyyn syyhyn. Sellaisen muodostaa laissa säädetty salassapitovelvollisuus. Tällaiseen perussääntelyyn on sinänsä mahdollista kytkeä markkinaoikeuden valta määrätä yksittäistapauksessa käsittelystä suljetuin ovin, jos tämä sidotaan laissa määrättyihin.

Näistä lähtökohdista käsin valiokunta katsoo, että 15 § ei vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjär-

jestykseen, jos se muotoillaan esimerkiksi seuraavaan, hallinto-oikeuslain 22 §:n kaltaiseen tapaan: "*Asian käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia (945/1984). Suullinen käsittely (poist.) on toimitettava suljetuin ovin sellaisissa 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa (poist.), joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka markkinaoikeus määrää käsiteltäväksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa. (Poist.)*"

Edellä olevassa muotoilussa on poistettu viittaus sääntelyyn asiakirjojen julkisuudesta, koska tämä asia määräytyy joka tapauksessa yleisten säännösten perusteella. Poistettu viittaus olisi lisäksi harhaanjohtava, koska se tarkoittaisi virheellisesti, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki koskee käsittelyn julkisuutta. Kun viittaus poistetaan, on pykälän otsikkoa vastaavasti tarkistettava. Myös 19. lakiehdotuksen 1 §:n sisältöä on vielä arvioitava.

Muita seikkoja

Yleistä. Valiokunta yhtyy muiden esityksen säätämisyksityksessä perusteluissa käsiteltyjen seikkojen osalta perusteluissa todettuihin loppupäätelmiin.

Asiantuntijajäsenet. Asian käsittelyyn markkinaoikeudessa voi osallistua lainoppineiden jäsenten lisäksi sivutoimisia asiantuntijajäseniä. Asiantuntijajäsenten osallistuminen tuomareiden ohella asian käsittelyyn tuomioistuimessa ei sinänsä ole ongelmallista valtiosäännön näkökulmasta. Voidaan mainita, että perustuslain 21 §:n 1 momentissa mainitun riippumattomuuskäsitteen kannalta ei ole estettä muodostaa jotakin ratkaisuelintä osaksi intressipohjaiseksi, "esimerkiksi työtuomioistuimen tapauksessa työmarkkinajärjestöjen esittämistä henkilöistä, kunhan ratkaisijan puolueettomuudesta voidaan kussakin yksittäisessä tapauksessa vakuuttaa" (HE 309/1993 vp, s. 74/I). Puolueettomuuteen kohdistuvista epäilyistä ei tässä tapauksessa ole

kysymys, kun otetaan huomioon, että asiantuntijajäsenet eivät ainakaan lähtökohtaisesti ole intressiedustussidonnaisia ja että heitä joka tapauksessa voi kuulua markkinaoikeuden päätösvaltaiseen kokoonpanoon 9 §:n säännösten perusteella enintään saman verran kuin lainoppineita jäseniä (vrt. kutsunta-asiain keskuslautakunnasta PeVL 37/1997 vp, s. 3—4).

Lain kumoaminen. Nykyisin voimassa olevan markkinatuomioistuimesta annetun lain kumoamisesta ehdotetaan säädettäväksi 2. lakiehdotuksen 23 §:n 2 momentissa. Valiokunnan käsityksen mukaan vahvat lakisystemaattiset syyt puol-

tavat tämän kumoamistoimen suorittamista 1. lakiehdotuksessa, joka juuri merkitsee uuden erityistuomioistuimen perustamista.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sen 15 §:stä tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon.

Helsingissä 5 päivänä lokakuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Paula Kokkonen /kok
vpj. Riitta Prusti /sd
Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vas
Saara Karhu /sd
Jouni Lehtimäki /kok
Johannes Leppänen /kesk

Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /kesk
Pekka Ravi /kok
Ilkka Taipale /sd
vjäs. Pertti Mäki-Hakola /kok
Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jarmo Vuorinen.